

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

ОСМАНСКОТО НАСЛЕДСТВО В ИМЕНАТА НА ПЛОВДИВСКИТЕ УЛИЦИ ОТ ОСВОБОЖДЕНИЕТО ДО НАШИ ДНИ

Видин Сукарев

Регионален исторически музей – Пловдив

Резюме. Работата проследява влиянието на османската градска топонимия и турския език върху имената на пловдивските улици. Това наследство е видно във всички периоди на съвременната българска история до днес. Турските местни имена са широко възприети в съвременния български език и пространствени представи.

Ключови думи: османско наследство; топонимия; улици; Пловдив

Културната, социалната и институционализираната памет в традиционните и модерните общества отдавна са обекта на научен интерес (Assmann, 2001; Halbwachs, 1996; Nedelcheva, 2004; Ricœur, 2006). Комуникационните зони в градското пространство се разглеждат като места на паметта от различни области на познанието – история, лингвистика, география, урбанистика, етнология, туризъм, социология (Nazarska, 2011; Shivachev, 2012; Tsankov, 2009; Vlahova-Angelova, 2013; 2014; Azaryahu, 1997; 2011; Till, 2003; Ayatac, Araz, 2016; Toncheva, 2017; Hristova, 2017; Radich, 2010; Mihaylov, 2018; Ferguson, 1994), както и много други. Броят на учените и обектите на изследване е необозрим, но обикновено във фокус попадат проблеми, формирани в по-ново време, което обуславя вниманието на науки, насочени към живи обществени организми и актуални ситуации. Конкретните въпроси обаче най-често се поставят и разрешават с методологията и инструментариума на историческите проучвания. Авторът на понятието „места на паметта“ е историк. То възниква като терминологичен елемент от изследователски проект за проучване на начините за помнене и осмисляне на миналото (Nora, 2005; 2005a; Znepolski, 2004).

Публикациите с историческа насоченост за имената от градското пространство у нас обикновено са в следните направления: справочна информация, политически, социални и градоустройствени промени или друг обект от сферата на краезнанието и селищните проучвания, като например история на отделни улици (Milanov, 1946; Guide, 2005; Guide, 2016; Troshev

i dr, 2009; Shivachev, 2012; Georgiev, 2012; Lebikeyan, 2013; Krivosheva, 2013; Miteva, 2017). Настоящата работа има по-различна цел и разглежда османското наследство в имената на улиците в Пловдив, откриваемо в близкото минало и съвременността.

Основните източници на данни за улиците са издания на пловдивската община, свързани с тяхното именуване от началото на XX век, както и справочници, също дело на общински специалисти или частни предприемачи, с имената и разположението на улиците през следващите десетилетия. Община Пловдив продължи тази традиция и в настоящия век с две издания на справочник за улиците и площадите на града, подготвен с участието и на специалисти от Регионалния исторически музей – Пловдив.

Досега изследване за османските улици в Пловдив не е публикувано. Няма данни и за запазени документи по този въпрос от времето преди Освобождението. Информацията е частична и разпиляна на различни места. Д-р Васил Пеев е първият автор, обърнал внимание на пловдивските улици през османското владичество (Пеев, 1941: 208 – 211). Някои сведения се срещат в работи на неговия съвременник и съфамилник – арх. Христо Пеев (Пеев, 1942; 1942а), както и на друг пловдивски общественик от същата генерация – Никола Алваджиев. Творчеството на последния е най-известно в културните среди на Пловдив заради живописния му и увлекателен език (Alvazhiev, 1984), но и е най-отдалечено от стандартите на научното изследване. В своята „Пловдивска хроника“, отпечатана за пръв път през 70-те години на XX век, Алваджиев обръща внимание на старата турска топонимия и дава имената на две улици – *Деве багръш сокак* и *Чаушоолу сокак* (Alvazhiev, 1984: 9 – 11, 43, 73). Названието на втората очевидно произтича от фамилно име, но на първата е доста странно – *Камилски рев*. Няколко десетилетия по-рано Хр. Пеев посочва, че произходът на името идва от разположението на улицата до хамбарите на Меджид бей – голям производител на ориз и търговец, чиято стока се транспортирала с камилски кервани. Там названието е предадено във вариант *Девебагран* – ревяща камила (Пеев, 1942: 15, 1942а: 4). Разликата в имената също е показателна за неяснотите около пловдивското градоустроително развитие през османско време. Повече от половин век след Освобождението, въпреки множеството междувременно настъпили промени, мястото продължава да е известно по името на турския големец като *Бей Меджид*.¹⁾ Сигурно свидетелство, че турската топонимия оставя сериозен отпечатък в езика и представите на пловдивчани.

Серията публикации за миналото на Пловдив в „Пловдивски общински вестник“ на арх. Хр. Пеев е много ценна, но заради характера на изданието и по други обективни причини е известна само на тесни специалисти, като дори те понякога не им отдават дължимото внимание и предават данните с грешки и неточности.²⁾

Топонимите от турски произход се открояват с наблюдателност и описване на външни белези (Mihaylov, 2013: 368 – 369). Интересно и дори куриозно допълнително потвърждение на тази османска традиция е името на друга улица – „Дана сабахланмаз сокак“ – „Улица, гдето не осъмва теле“(!) (Miteva, 2017: 196). Засега липсват данни, които да изяснят произхода и местоположението на този ходоним. Най-вероятно изглежда предположението, че това е място, на което се е намирала кланица, тъй като често имената на различни градски части са свързани с поминъка на техните жители.

Появата на имена на улиците преди Освобождението е свързана с времето на Танзимата (Arnaud, 2008; Miteva, 2017: 188). От 1854 г. започва именуване на улици в Истанбул, впоследствие и в провинцията (Eldem, E. 2013: 474–475). Дописка от Пловдив до вестник „Македония“ в началото на 1867 г. гласи следното: *Всичките дюгени и маази на чаршията са туриха под брой белязан със зелена боя; скоро ще се назначат и улиците.*³⁾ Следи от тази дейност личат десетилетия по-късно. През 30-те – 40-те години на XX век в Пловдив все още се срещат османски улични табели. Понастоящем една такава с надпис „Зъндан сокак“ – „Улица на/към затвора“, се съхранява в Пловдивския исторически музей под инвентарен № 03/816 (виж и Реев, 1942а: 5). Засега не може да се каже дали тази инициатива обхваща всички градски улици. Със сигурност до края на османската власт, а и десетилетия след нея основната градска административна единица остават махалите.⁴⁾ Следва да се заключи, че именуването на улиците след Освобождението не започва на чисто, а съществува традиция, на която се стъпва, макар и обикновено посредством дейности срещу нейното заличаване. В документи на общинската управа от първите две десетилетия след Освобождението се откриват имена като *Шефтели сокак*, *Пинирджи сокак*, *Аладжа меджид*, *Ендек сокак*, *Кърк одалар* и вече посочената *Деве бааран*.⁵⁾ След преименуването те изчезват с изключение на последната; единствената друга, чието местоположение може да се идентифицира със сигурност, е *Аладжа меджид* (правилно *месджид*), днешна *Антим I* (Реев, 1941: 233).

Османското наследство в имената на улиците може да се разглежда от две страни, които често се съчетават – езикова и функционална. Първата се открива във възприети у нас турски имена на географски обекти, като улиците *Камчия*, *Мара Гидик*, *Арда*⁶⁾. Друг елемент е особеността на турския език при именуване на някакъв обект да се даде и допълнението – град, село, река и пр., което често на български се пропуска, но в един случай – *Костооглу улица*, спомената през 1883 г.⁷⁾, по турски образец допълнението е втори компонент. Функционалната страна се открива в имена на занаяти, професии, предмети и понятия, като например *Кум сокак* (Пясъчна улица) и *Шадраван сокак* (Улицата с водоскока), за които има сведения, че се използват и след 1878 г. (Реев, 1941: 233; Реев, 1942а: 5) Има и улици със смесен българо-турски именен

състав, които също имат езикова или функционална връзка с османската традиция: *Касап Иван* и *Хаджи Джоро*⁸⁾ в католическата част на града,⁹⁾ появили се неизвестно кога преди Освобождението и преименувани през 1947 г.¹⁰⁾

Пловдивската общественост има ясна представа, че именуването на улиците е елемент от националната памет. През 1882 г. анонимен автор във вестник „Марица“ по повод липсата на улични имена и номера пише¹¹⁾: *Русите, бяха подкачили и цяха да ни харижат и наименования на улиците. Но отидоха си скоро. И от заминаването им и досега нас не ни досрамя да стоим така, без да направим нищо за уличното устройство на градът. Но не е само практическата нужда, която трябвало да ни подбуди един ден напред да уредим тоя предмет. Ние отдавна трябваше да въздадем каква годе памет на някои заслуживши частно Пловдиву и изобищо на Источна Румелия людие. Ние не сме още в състояние да въздигнем паметник на Гурко, на Скобелева, на толкова други герои, руски и наши, които направиха толкова много чудо за освобождението ни. Но не е никак невъзможно да назовем някои улици по имената на заслужившиите ни людие.*¹²⁾

Цитатът е дълг, но красноречив. В статията се призовава още към скъсване с османското минало в имената на улиците, които знаят само старите турци. Промените обаче се бавят. През 1888 г. започва изготвяне на регулационен план на града от вече придобилия местна известност чешки архитект Йосиф Шнитер. Основната работа по заснемане, отбелязване, мащабиране и съставяне на плана е извършена до 1891 г., но окончателното утвърждаване и регулация става едва през 1896 (Miteva, 2017: 199, 201; Shivachev, 2018: 68 – 73). На самия план пише, че е завършен в 1896 г. и там наред с номерираните безименни улици са отбелязани немалко такива, които носят имена.¹³⁾ Това създава впечатление, че планът е отпечатан в годината на завършване, но всъщност комисията за именуването на пловдивските улици е създадена по-късно, в хода на неговото прилагане.¹⁴⁾ Прегледът на документите, посочени дотук и по-долу, както и съпоставката с готовия план водят до заключението, че имената на вписаните улици в него са същите, предложени от комисията, които след обсъждания и известни промени са приети на 12 януари 1902 г.¹⁵⁾ Очевидно планът е отпечатан не в 1896 г., а повече от пет години по-късно. Поради тази причина той не е първоизточник за приемственост в имената на улиците от османско време, но има важна роля за ориентация в тогавашното градско пространство и предложенията на комисията.

Упоменатите по-горе работи на Хр. Пеев и Н. Алваджиев свидетелстват, че през 30-те, 40-те години на XX век в Техническият отдел на Пловдивската община се е съхранявал по-ранен план на Шнитер (Peev, 1942a: 4; Alvdzhiev, 1984: 11). В него са отбелязани старите османски имена на градските махали, но липсва информация дали е съдържал и имена на улици. Планът още тогава е бил в лошо състояние и понастоящем следите му се губят. В Народната

библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, има близък (вероятно) вариант на същия план с кривите нерегулирани улици от османско време, но върху него няма никакви записани обекти.¹⁶⁾

Новите имена на улиците в Пловдив (при това не всички) стават факт почти двадесет години след призова във вестник „Марица“. Огромната част от тях са български, но османското наследство често прозира. Преведени или българизирани форми на занаяти отбелязват старото стопанско деление на града: *Медникарска, Абаджийска, Железарска, Столарска, Въжарска, Кожарска* (Miteva, 2017:206). Новото име на *Кум сокак* е *Изворна* „От названието на [хълм] Бунарджика“¹⁷⁾, в чието подножие се намира. *Бунарджик* е умалително от старата турска дума *бунар*, означаваща извор (Redhouse, 2006: 406). Предложено е улица № 114 да се именува „Ениз ефенди, защитник на българите“¹⁸⁾, но очевидно това не се приема, защото в следващ вариант се появява името *Ангел Кънчов*, което остава.¹⁹⁾

На фона на над 400 наименования на улици и площади, запазените след официалното им приемане в началото на XX век османски имена, или по-точно следи и остатъци от тях, са малък процент. Че османското наследство в топонимията е живо в пространствените представи, личи по-ясно от допълнителните ориентири, които се ползват. Ето някои пояснения от същите документи за това къде са ситуирани част от преименуваните площади: *Княз Борис – Джумаята; Цар Калоян – Орта мезар; Цар Шишман – при Пиринч хамбар; Преслав – Гюл бахча, Кочо Честименски – местност Мюселе; Неофит Рилски – Каршияка, Пазарски – Каршияка, Рибница – Каршияка*.²⁰⁾ Тази практика се запазва и в справочници и указатели, издадени няколко десетилетия по-късно²¹⁾, в условия на още по-значителни демографски промени, в посока на намаляване и разреждане на турското и турскоговорящото население.

Съвсем очевидно е, че общинската управа прави значима крачка към изличаването на старите турски имена и именна традиция от пловдивското градско пространство и паметта на неговите жители. От друга страна обаче, се вижда и че това наследство не е дотам тежко и омразно – то се ползва в разговорната реч, а има и имена с очевиден турски произход, които се появяват на картата по решение на градската управа и е очевидно, че това не е по недоглеждане. Такъв е случаят с улица № 272, която получава името *Хайредин паша* по името на един малко известен герой на Любен Каравелов, потурчен българин с рождено име Стамен, от разказа „Турски паша“²²⁾, очевидно към онова време с по-широка популярност, отколкото сега. До 1947 г. името на улицата съществува, след което се променя на *Филип Славов*, а през 90-те години – на *Ламартин*. Строго погледнато, османско наследство е както първоначалното име на улицата – разказ на трагична история, вдъхновена от националното потисничество, така и настоящото име, получено от това на френския поет, посетил града през 1833 г.

На много места в документи на пловдивската община се среща крайградската местност Еди кардаш. Това име (по-точно йеди кардеш) означава седем братя. Както може да се види в различни планове, местността се е намирала в района на днешния стадион „Пловдив“. Интересното е, че една от улиците, водещи от града към нея, до 1947 г. носи името *Седем братя*²³⁾. Понастоящем тази улица се нарича *Жан Жорес*, а в градския план е под №132.²⁴⁾ За съжаление, точно тази, както и немалко други улици, по неизвестни причини не са включени в общинските списъци по преименуване, а голяма част от документите на пловдивската община до края на Първата световна война са изгубени (Shivachev, 2018: 14 – 15). Засега не може да се каже как точно и откога тази улица получава името си, но то е факт, както и връзката му с османското минало на града. Улица *Седем братя* има и в старата част на Истанбул.

Улица *Мусала* е успоредна на *Седем братя* и поради тази причина изникват същите неясноти около нейното първоначално появяване. Това име няма връзка с природните обекти, посочени по-горе. „Мусала“ се нарича една от пловдивските махали, регистрирана още през XV век (Boikov, 2003: 146). Думата е арабска и означава място за молитва (Redhouse, 2006: 1881), от нея произлиза и името на най-високия връх в България. По-късно названието на квартала и околността се променя на „Мюселе“. Махалата е била мюсюлманска и през XIX век²⁵⁾, така че изменението вероятно е вследствие на диалектно омекотяване на гласните звуци – преминаване на *и* в *й* и на *а* в *е* в съответствие с т.нар. закон за вокална хармония – фонетична особеност на турския език, но е възможно и българско езиково влияние. Споменът за старото име обаче се пази и през първата половина на XX век (Реев, 1941: 211). Днес тази уличка е в непосредствено съседство на някогашния площад, наричан „Мюселе“, и продължава старата именна традиция. Тъй като названието на улицата съвпада с това на върха балкански първенец, то остава незасегнато от кампаниите на масово преименуване в средата и края на XX век.

От първото преименуването през 1902 г. Пловдив нараства неколкостранно и днес улиците са над 1200 (Guide, 2016: 9). Някои от тях получават имена под въздействие на османската традиция, като такива на географски или природни обекти, взети от турски и утвърдени в българския език: *Лаута*, *Парк Бунарджик*, *Перелик*, *Петрохан*, *Чая*, *Чевира*, *Чинар* (Guide, 2016). Такива названия се дават както след 1944, така и след 1989. Към османското наследство следва да се добавят и имената на селища на бежанци, дошли след войните между 1912 – 1918 г., или на места на паметни сражения от същите конфликти със запазен частично или изцяло турски изговор: *Булаир*, *Гевгели*, *Дедеагач*, *Дойран*, *Елбасан*, *Кавала*, *Люлебургас*, *Малгара*, *Софлу*, *Силиврия*, *Чаталджа*, *Чорлу*, *Шаркьой* (Guide, 2016). Макар и носещи съвсем друг смисъл и като мотивация на назоваването да са свързани с българския национален въпрос, в езиково и етимологично отношение тези имена са или от турски произход, или са възприети техните турски варианти. Някои имена, съществували до

1947 г. – *Каймакчалан*, *Еркене* и *Узункюпрю*²⁶⁾, понастоящем са изчезнали, но повечето са възстановени или непокътнати.

Подобен е случаят с имена от турски произход на паметни места от Възраждането и националноосвободителното движение: *Арабаконак*, *Бузлуджа*, *Еледжик* (Guide, 2016)²⁷⁾, а и на някои личности. През 30-те години на XX век в новите квартали северно от реката се появява улица *Митхад паша*²⁸⁾ – исторически противник на българското национално пробуждане, но с политиката на модернизация в Османската империя, която провежда, до голяма степен негов катализатор и проводник. Днес улицата не съществува, тъй като на мястото ѝ се издига корпусът на голям хотел.

Друг любопитен момент е замяната в по-ново време на улици, носещи български имена, с турски такива. Улица № 72 още през 1902 г. е наречена *Крепостна* по името на известната крепостна порта *Хисар капия* в Стария Пловдив²⁹⁾, но към днешна дата е възвърнато турското название (Справочник, 2016). При преименуванията след 1990 г. в някои случаи имена на комунистически дейци и символи са заменени с такива от османски произход. Тук се открояват улица *Катюша*, преименувана на *Карлъка*, и площад *19 ноември*, наречен *Джумая* (Guide, 2016: 186, 188). Първото име е географски обект, който има и български еквивалент – *Снежник*, а второто още през 1896 г. е наречено „Княз Борис“ (Miteva, 2017: 2016), но пред него очевидно е избрано названието, с което мястото е известно сред жителите на града. Освен до историческата и езиковата компетенция на преименуващите въпросът очевидно опира и до съобразяване с предпочитанията на обществеността, която възприема турските имена като нещо близко и познато.

От изложеното дотук се вижда, че повече от 140 години след Освобождението османското наследство в имената на пловдивските улици е все още значително и жизнено. Половинхилядолетният контакт на българите с турската именна традиция и език е въздействал значително върху кода на културното общуване. Турските думи и изрази в много случаи се оказват по-подходящи, благозвучни и нерядко безеквивалентни за назоваване на предмети от обкръжаващия свят. Въпреки че се наблюдава стремеж османските имена да бъдат премахнати, трябва да се каже, че той не изглежда като насаждан и провеждан на всяка цена. За разлика например в Република Турция, където със закон през 1963 г. е постановено, че имената на вътрешните градски пространства трябва да са от турски произход и да не са заимствани от други езици (Ayatac & Araz, 2016: 41 – 42). От всеки един исторически период на Третата българска държава – от Освобождението до 9 септември 1944 г., до 10 ноември 1989 г. и до днешно време могат да бъдат приведени примери не само за използване на стари имена от турски произход, а дори за наричане на нови улици или за замяна на български названия с турски. Това явление е особено парадоксално за комунистическия режим, по време на който се проведеха няколко кампании за преименуване на мюсюлманите в България.

Първата акция по даване на имена на улиците се случва четвърт век след Освобождението, когато в града вече са настъпили осезаеми етнически промени и турскоезичното население намалява значително за сметка най-вече на българското, т.е. повече вследствие на практическа нужда, отколкото на целенасочена пропаганда за изличаване на историческа памет. В продължение на десетилетия след преименуването от началото на XX век в административните документи и справочни издания присъстват множество турски топоними. Както беше посочено, разпространена практика е за по-точна локализация на българското име да се използва турският вариант или други разположени наблизо ориентири със същия езиков произход. Сред важните фактори за запазването на това османско наследство е етническата толерантност на българското население и многовековното добросъседско съжителство между различните етнорелигиозни общности в древния град Пловдив.

БЕЛЕЖКИ

1. Пътеводител указател на Пловдив, издава Пловдивското градоначалство. Пловдив, 1933. В това и всички останали ползвани тук справочни издания списъците с улици са по азбучен ред и страниците се посочват само при цитиране на информация от други рубрики.
2. Сравни сведенията за пловдивските махали от Пеев (1942а), в Генчев (1981: 68 – 69) и Генчев (2007: 77).
3. Вестник „Македония“, 28 януари 1867.
4. На пловдивските махали от османско време съм посветил две студии, които трябва да бъдат отпечатани през настоящата година: Сукарев, В. Историческо развитие и актуално състояние на османското наследство в топонимията на българските градове. По примера със старите махали в Пловдив. – В: Сборник в чест на 65-годишнината на доц. д-р Стефан Йорданов; Сукарев, В. Пловдивските махали през втората половина на XIX век – Пловдивски исторически форум, 2020, кн. 1 или 2.
5. Сборник на правилници, прикази и други наредби и разпореждания по управлението на пловдивската градска община, 1895, 2: 83, 84; 1898, 3 – 4: 16; 1899: 8 – 9: 6. По-нататък СППНР.
6. СППНР, 1901: 388, 392.
7. Регионален държавен архив – Пловдив, Ф. 29К, оп. 4, а. е. 1, л. 74
8. Пак там.
9. Пловдивски общински сборник, 1902: 23. По-нататък ПОС.
10. Най-масовото преименуване на улици в Пловдив след 9 септември 1944 г. се извършва през есента на 1947 г. В-к „Отечествен глас“, 5 октомври 1947.
11. Предадени са оригиналните пунктуация и членуване.

12. В-к „Марица“, 13 август 1882.
13. Изображенията на този план са свободно достъпни в Интернет. В Регионален исторически музей – Пловдив, негово копие се съхранява под инвентарен номер 07/ 9840.
14. Ст. Шивачев, без посочване на източници, дава две различни години за съставяне на комисията – 1898 (Шивачев, 2012:177) и 5 юли 1896 г. (Шивачев, 2018: 100). По официални данни обаче комисията се формира на 5 юни 1900 г. (СППНР, 1900, 10: 2, 11 – 12). Някои протоколи от онова време липсват, но запазените са много повече и от тях добре личи, че между 1895 и 1900 г. улиците нямат нови имена и по този въпрос не се предприема нищо.
15. ПОС, 1902: 27.
16. Народна библиотека „Иван Вазов“ – Пловдив, сигнатура Кр III 61.
17. ПОС, 1902: 11.
18. СППНР, 1901: 390.
19. ПОС, 1902: 18.
20. ПОС, 1902: 24. „Пиринч хамбар“ означава хамбар, склад за ориз. Това е горепосоченият „Бей Меджид“.
21. Джапунов, Ст. Указател на град Пловдив. Пловдив [1931]; Пътеводител 1933.
22. ПОС, 1902: 24. Вж. Любен Каравелов. Страници из книгата за страданията на българския народ.
23. План на Пловдив. Варна, Ат. Христов [1920]; Джапунов [1931]; Пътеводител 1933; Списък на улиците, площадите, обществените сгради и др. на гр. Пловдив. Издание на Пловд. Градска община, Пловдив, 1937.
24. РИМ – Пловдив, фонд 07 инв. № 9840.
25. BOA, NFS.d. 4410: 2. (Başbakanlık Osmanlı Aşivi [Istanbul], Nüfus defterleri – Архив към Министерския съвет на Република Турция [Истанбул], Ньюфус дефтери).
26. Джапунов [1931]; Пътеводител 1933; Списък 1937; В-к „Отечествен глас“, 5 октомври 1947.
27. Вж. План [1920] и останалите справочници в предната бележка.
28. Джапунов [1931]; Пътеводител 1933; Списък 1937.
29. ПОС, 1902: 11.

ЛИТЕРАТУРА

- Алваджиев, Н. (1984). *Пловдивска хроника*. Пловдив: Издателство Хр. Г. Данов.
- Асман, Я. (2001). *Културната памет*. София: Планета 3.
- Бойков, Г. (2003). Етнорелигиозният облик на османския град Филибе – края на XV – началото на XVI век. – В: Е. Радушев, Ст. Фетвад-

- жиева. (Ред.) *Балкански идентичности. Ч. III*. София: Институт за изследване на интеграцията, 130 – 151.
- Влахова-Ангелова, М. (2013). *Улиците на София: картографиране на градската идентичност*. София: ИБЕ.
- Влахова-Ангелова, М. (2014). Улиците на София – паметта на града. *Многообразие в единството*. 1 (1), 101 – 109.
- Генчев, Н. (1981). *Възрожденският Пловдив. (Принос в Българското духовно възраждане)*. Пловдив: Издателство Хр. Г. Данов.
- Генчев, Н. (2007). *Възрожденският Пловдив. Принос в Българското духовно възраждане*. Второ издание. София: Изток – Запад.
- Георгиев, В. (2012). *Уличник. Истории от улиците на София*. София: Ciel.
- Знеполски, И. (2004) (Ред.) *Около Пиер Нора: места на памет и контролиране на настоящето*. София: Дом на науките за човека и обществото.
- Кривошиева, Й. (2013). Черти из миналото на Пловдив: улица „Цариброд“. История и архитектура. *История*, 6, 541 – 551.
- Лебикян, Х. (2013). *Улиците на Русе. Маршрути на спомена*. Русе: Авангард Принт.
- Миланов, Ал. (1946). Улиците в София през турско време с български имена. *Сердика*, 1 – 2 (1), 42 – 44.
- Михайлов, П. (2013). Писателят Антон Страшимиров като теоретик на топонимията. *Състояние и проблеми на българската ономастика*. 13 (1), 1, 364 – 378.
- Михайлов, П. (2018). Имената на улиците и площадите в България като допълнителен ресурс за културен туризъм (На примера на градовете Пловдив и Варна). *Състояние и проблеми на българската ономастика*, 15 (1), 1, 139 – 15.
- Митева, И. (2017). Градоустройство и модерност: Пловдив в навечерието на XX век. *Исторически преглед*, 3 – 4 (1), 187 – 209.
- Назърска, Ж. (2011). Улицата като място на памет: една балканска перспектива. *Балканистичен форум*, 3 (1), 78 – 96.
- Неделчева, Т. (2004). *Идентичност и време*. София: Проф. Марин Дринов.
- Нора, П. (2005) (Ред.) *Места на памет. Т. I*. От републиката до нацията. София: Дом на науките за човека и обществото.
- Нора, П. (2005а) (Ред.) *Места на памет. Т. II*. От архива до емблемата. София: Дом на науките за човека и обществото.
- Пеев, В. (1941). *Град Пловдив минало и настояще. Ч. 1*. Пловдив: Пловдивско археологическо дружество.
- Пеев, Хр. (1942). Бележки върху житната и оризова търговия в Пловдив през XVII и XVIII в. *Пловдивски общински вестник*, 277 – 278 (1), 31. 01. 1942, 14 – 15.

- Пеев, Хр. (1942а). Старите пловдивски махали. *Пловдивски общински вестник*, 279 (1), 31. 01. 1942, 4 – 6.
- Радович, С. (2010). Divide et appelle: разделените градове и тяхното символно поставяне на картата. *Българска етнология*, (1), 1 – 2, 62 – 76.
- Рикьор, П. (2006). *Паметта, историята, забравата*. София: СОНМ.
- Справочник (2005). *Справочник на улиците и площадите в Пловдив*. Пловдив: Агенция Бизнес.
- Справочник (2016). *Справочник на улиците и площадите в Пловдив*. Второ преработено издание. Пловдив: Тафпринт.
- Тончева, Св. (2017). *Площадът, паркът и кеят. Визуални маркери на паметта*. София: РОД.
- Трошев и др. (2009). *Улиците и площадите на Варна*. Варна: Славена.
- Халбваск, М. (1996). *Колективната памет*. София: Критика и хуманизъм.
- Христова, М. (2017). Българин по професия. Българин по потекло. (Записки върху идентичността). *Български фолклор*, 1 (1), 84 – 109.
- Цанков, К. (2009). Проблеми на градската топонимия. *Състояние и проблеми на българската ономастика*, 9 (1), 1, 350 – 356
- Шивачев, Ст. (2012). Градът и паметта за неговите улици. – В: *Град и памет. Сборник с доклади от Национална научна конференция (Пазарджик, 13 – 14 октомври 2011 г.)*. Пазарджик: РИМ. 177 – 181.
- Шивачев, Ст. (2018). Ролята на Община Пловдив за развитието на града през периода 1886 – 1944 г. *Годишник на Регионален исторически музей – Пловдив*, 4 – 303.
- Alderman, H. (1996). Creating a New Geography of Memory in the South: (Re) naming of Streets in Honor of Martin Luther King, Jr. *Southeastern Geographer The University of North Carolina Press*, 36, 1, May 1996, (1) 51 – 69.
- Ayatac, H. & Araz, S. (2016). Influences of renaming streets on urban memory: the case of Turkey. In: Carola Hein (Ed.) *International Planning History Society Proceedings, 17th IPHS Conference, History-urbanism-Resilience*. V.4., Delft: TU, 37 – 55.
- Azaryahu, M. (1997) German reunification and the politics of street names: The case of East Berlin. *Political Geography*, 1997, 16, 6, 479 – 493.
- Azaryahu, M. (2011) The Critical Turn and Beyond: The Case of Commemorative Street Naming, *ACME, An International E-Journal for Critical Geographies*, 10 (1), 28 – 33.
- Eldem, E. (2013). Writing Less, Saying More: Calligraphy and Modernisation in the Last Ottoman Century: In M. Gharipour and I. C. Schick. (Eds.) *Calligraphy and Architecture in the Muslim World*. Edinburgh: Univercity Press, 465 – 483.

Ferguson, P. P. (1994). *Paris as Revolution: Writing the 19th Century City*. Berkeley: University of California Press.

REFERENCES

- Alvadjiev, N. (1984). *Plovdiv chronicle*. Plovdiv: Hristo G. Danov [In Bulgarian].
- Alderman, H. (1996). Creating a New Geography of Memory in the South: (Re) naming of Streets in Honor of Martin Luther King, Jr. *Southeastern Geographer The University of North Carolina Press*, 36, 1, May 1996, (1) 51 – 69.
- Assmann, J. (2001). *Cultural memory*. Sofia: Planeta 3 [In Bulgarian].
- Ayatac, H. & Araz, S. (2016). Influences of renaming streets on urban memory: the case of Turkey. In: Carola Hein (Ed.) *International Planning History Society Proceedings, 17th IPHS Conference, History-urbanism-Resilience*. V.4., Delft: TU, 37 – 55.
- Azaryahu, M. (1997). German reunification and the politics of street names: The case of East Berlin. *Political Geography*, 16, 6, 479 – 493.
- Azaryahu, M. (2011) The Critical Turn and Beyond: The Case of Commemorative Street Naming, *ACME, An International E-Journal for Critical Geographies*, 10 (1), 28 – 33
- Boykov, Gr. (2003). The ethno-religious pattern of Ottoman Filibe – end of 15th – beginning of 16th centuries. In: E. Radushev, St. Fetvadhieva (Eds.). *Balkanski identichnosti. Ch. III*. Sofia: Institut za izsledvane na integratsiyata, 130 – 151 [In Bulgarian].
- Eldem, E. (2013). Writing Less, Saying More: Calligraphy and Modernisation in the Last Ottoman Century: In M. Gharipour and I. C. Schick. (Eds.) *Calligraphy and Architecture in the Muslim World*. Edinburgh: Univcity Press, 465 – 483.
- Genchev, N. (1981). *The revival Plovdiv. (A contribution to the Bulgarian cultural Renaissance)*. Plovdiv: Hristo G. Danov, [In Bulgarian].
- Genchev, N. (2007). *The revival Plovdiv. A contribution to the Bulgarian cultural Renaissance*. Second edition. Sofia: Iztok – Zapad [In Bulgarian].
- Georgiev, V. (2012). *Ulichnik. Stories from the Sofia streets*. Sofia: Ciela, [In Bulgarian].
- Guide (2005). *Guide of streets and squares in Plovdiv*. Plovdiv: Agentsiya Biznes, [In Bulgarian].
- Guide (2016). *Guide of streets and squares in Plovdiv*. Second revised edition. Plovdiv: Tafprint, [In Bulgarian].
- Ferguson, P. P. (1994). *Paris as Revolution: Writing the 19th Century City*. Berkeley: University of California Press.

- Halbwachs, M. (1996). *The collective memory*. Sofia: Kritika i Humanizam, [In Bulgarian].
- Hristova, M. (2017). Bulgarian by Profession. Bulgarian by Descent.” (Notes on Identity). *Balgarski folklor*, 1 (1), 84 – 109 [In Bulgarian].
- Krivoshieva, Y. (2013). Features from the past of Plovdiv. Tsaribrod Street. History and Architecture. *History*, issue 6, 21, 541 – 551 [In Bulgarian].
- Lebikyan, H. (2013). *The Ruse streets. Routs of remembrance*. Ruse: Avangard Print [In Bulgarian].
- Milanov, Al. (1946). The streets in Sofia during the Turkish time with Bulgarian names. *Serdika*, 1 – 2 (1), 42 – 44 [In Bulgarian].
- Mihaylov, P. (2013). The writer Anton Strashimirov as a theoretician of toponymy. *Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika*, 13 (1), 1, 364 – 378 [In Bulgarian].
- Mihaylov, P. (2018). The names of the streets and squires in Bulgaria as an additional resource for cultural tourism (On the model of the cities Plovdiv and Varna). *Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika*, 15 (1), 1, 139 – 15 [In Bulgarian].
- Miteva, Iv. (2017). Urban development and modernity: Plovdiv on the eve of 20-th century. *Istoricheski pregled*, 3 – 4, (1) 187 – 209 [In Bulgarian].
- Nazarska, Zh. (2011). Street as a Site of Memory: A Balkan Perspective. *Balkanistichen forum*, 3 (1), 78 – 96 [In Bulgarian].
- Nedelcheva, T. (2004). *Identity and Time*. Sofia: Prof. Marin Drinov [In Bulgarian].
- Nora, P. (2005) (Ed.) *Places of memory. V. I. From the Republic to the Nation*. Sofia: Dom na naukite za choveka i obshtestvoto, [In Bulgarian].
- Nora, P. (2005a) (Ed.) *Places of memory. V. II. From the Archive to the Emblem*. Sofia: Dom na naukite za choveka i obshtestvoto. [In Bulgarian].
- Peev, V. (1941). *City of Plovdiv. Past and present*. V. 1. Plovdiv: Plovdivsko arheologicheskoto druzhestvo [In Bulgarian].
- Peev, Hr. (1942). Notes about rice and cereal commerce in Plovdiv during 17th and 18th centuries. *Plovdivski obshtinski vestnik*, 277 – 278 (1), 31. 01. 1942, 14 – 15 [In Bulgarian].
- Peev, H. (1942a) Old Plovdiv neighbourhoods. *Plovdivski obshtinski vestnik*, 279 (1), 20. 02. 1942, 4 – 6 [In Bulgarian].
- Radovic, S. (2010). Divide et appelle: the divided cities and their symbolic mapping. *Balgarska etnologiya*, (1), 1 – 2, 62 – 76 [In Bulgarian].
- Redhouse, J. W. (2006). *A Turkish and English Lexicon*. Istanbul: Çağrı Yayınları.
- Ricœur, P. (2006). *Memory, History, Forgetting*. Sofia: SONM [In Bulgarian].

- Shivachev, St. (2012). The City and the memory of its streets. *City and memory*. In: *Sbornik s dokladi ot Natsionalna nauchna konferentsiya (Pazardzhik, 13 – 14 oktombri 2011 g.)*. Pazardzhik: RIM, 177 – 181 [In Bulgarian].
- Shivachev, St. (2018). The Role of Municipality of Plovdiv for the Development of the City from 1886 to 1944. *Godishnik na Regionalem istoricheski muzey – Plovdiv*, 4 – 303 [In Bulgarian].
- Till, K. E. (2003). Places of memory – In: Agnew, J. at all (Eds.) *A Companion to Political geography*. Oxford & Blackwell publishing, 289 – 301.
- Toncheva, Sv. (2017). *The squire, the park and the quay. Visual markers of memory*. Sofia: ROD [In Bulgarian].
- Troshev et all. (2009). *The streets and the squires of Varna*. Varna: Slavena [In Bulgarian].
- Tzankov, K. (2009). Problems of urban toponymy. *Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika*, 9 (1), 1, 350 – 356 [In Bulgarian].
- Vlahova-Angelova, M. (2013). *The streets of Sofia: Mapping Urban identity*. Sofia: IBL [In Bulgarian].
- Vlahova-Angelova, M. (2014). The streets of Sofia – the memory of the city. *Mnogoobrazie v edinstvoto*, 1 (1), 101 – 109 [In Bulgarian].
- Znepolski. I. (2004). (Ed.) *Around Pier Nora: Places of memory and constructing the present*. Sofia: Dom na naukite za choveka i obshtestvoto [In Bulgarian].

THE OTTOMAN HERITAGE OVER THE STREET NAMES IN PLOVDIV FROM THE LIBERATION TO THE PRESENT DAY

Abstract. This work traces the Ottoman urban toponymy and Turkish language influence over the street names in Plovdiv. This heritage is evident from the all periods of the contemporary Bulgarian history till the present. The Turkish local names are widely accepted in contemporary Bulgarian language and space mentality.

Keywords: Ottoman heritage; Street names; Plovdiv; toponymy

✉ **Dr. Vidin Sukarev**

Researcher ID: AAL-3250-2020
Plovdiv Regional Historical Museum
4000 Plovdiv, Bulgaria
E-mail: vsukarev@gmail.com